

KARDINAL MARC OUELLET

Zakon in družina v zakramentalnosti Cerkve. Izzivi in upi.

Uvod

Prihodnja izredna škofovska sinoda o družini prebuja v Cerkvi zanimanje brez primere zaradi žgoče nujnosti pastoralnih vprašanj kakor tudi zaradi upov in pričakovanj, izraženih v pripravljanih posvetovanjih.

Že drugi vatikanski koncil je v pastoralni konstituciji o Cerkvi v sedanjem svetu *Gaudium et spes* postavil zakon in družino na prednostno mesto nujnih vprašanj našega časa.¹ Od objave okrožnice *Humanae vitae*, sinode leta 1980 o družini in celotnega papeževanja sv. Janeza Pavla II.² je Cerkev z vedno večjo zaskrbljenostjo spremljala spreminjanje nravnosti in miselnosti, ki se zlasti na Zahodu oddaljujeta od svetopisemskega razodetja in krščanskega izročila.

Papež Frančišek je poslanstvo Cerkve v sodobnem svetu primerjal s »terensko bolnišnico«, ki skrbi za številne ranjence na bojišču in obvezuje njihove rane.³ Podoba zelo dobro orisuje položaj zakona in družine, ki se je v zadnjih desetletjih občutno poslabšal ne le na ravni dejanskega življenja v zakonu, ampak tudi s strani zakonodaje, ki nasprotuje tradicionalnim vrednotam družine in jo pospešujejo lobistične skupine, ki zastopajo prevladujočo relativistično miselnost.

Kardinal Marc Ouellet PSS, roj. 1944 v Québecu v Kanadi, doktor teologije, profesor na Institutu Janeza Pavla II. za študije o zakonu in družini v Rimu, od 2002 do 2010 nadškof v Québecu. Od 2010 prefekt Kongregacije za škofo. Predavanje »Mariage et famille dans la sacramentalité de l'Église. Défis et perspectives« je imel 27. marca 2014 v Valenciji v Španiji.
– Prevod Anton Štrukelj.

Trenutno ugotavljamo celoten obseg tega pojava: zapletenost zakonskih situacij, počasnost pravnih postopkov pri ugotavljanju veljavnosti sklenitve zakonske zveze, zgled pravoslavnega izročila in neuradne uredbe, ki se širijo s pastoralnim iskanjem. Temu se pridružuje val upanja, ki ga sproža oznanjevanje papeža Frančiška. Vsi ti dejavniki zahtevajo od pastirjev poglobljen premislek in ustvarjalne pobude, ki odgovarjajo na nove izzive evangelizacije.

Jaz delim to upanje in to prepričanje ter mislim, da nam bo Sveti Duh v sedanjem razpravljanju pokazal poti prenove v zvestobi katoliškemu izročilu. Izročilo ne pomeni negibnosti, ampak napredovanje živega organizma, ki se spreminja, ne da bi izgubil svojo istovetnost.⁴

Zato mislim, da mora prenovljena zakonska in družinska pastoralna bolj prikazati koncilsko dediščino in njeno ustrezno razlago, kakršno je izdelal sv. Janez Pavel II. Koncil je postavil temelje za novo arhitekturo zakramentalne teologije, izhajajoč iz širšega pojma zakramenta, ki analogno velja tudi za Cerkev. To temeljno gledanje prenavlja odnos med sedmerimi zakramenti in Cerkvijo, zlasti glede zakona in družine. Zato moramo kakor na koncilu izhajati od Kristusa, ki je *Luč narodov*, da bi na novo premislili ne le pastoralno družine, ampak širše tudi *celotno* cerkveno pastoralno z vidika družine.⁵

Moje predavanje se opira na to spremenjeno gledanje v zakramentalni teologiji in jasneje določa organsko povezanost med zakramentom zakona in zakramentalnostjo Cerkve. Ob koncu bom opozoril na nekatere kriterije ničnosti sklenitve zakonske zveze v okviru prenovljene pastorage usmiljenja, ki naj bo skladna z nerazvezljivostjo zakona.

1. Drugi vatikanski koncil in ekleziološki obrat v zakramentalni teologiji

Katoliško izročilo opisuje sedmere zakramente kot »sredstva zveličanja«, ki človeku posredujejo Kristusovo milost. Sveti Tomaž

Akvinski je pojasnil logiko zakramentov ob obdobjih in pogojih človeškega življenja: rojstvo, rast, prehranjevanje, življenjski stan, sprava, bolezen in smrt. To bogato gledanje so v modernem času osiromašili, ker so milost vedno bolj pojmovali kot nadnaravno posnemanje narave, včasih celo brez notranjega odnosa do Kristusa, razen kot učinkoviti vzrok.

Tako smo se navadili gledati na zakramente antropocentrično, z ozirom na posamezne človekove potrebe, brez organske povezanosti s Cerkvijo, zgolj kot *pogoj* za pripadnost instituciji, ki jo je Kristus ustanovil.

Razvoj nauka o Cerkvi v 20. stoletju, ki doseže svoj vrhunec v velikih konstitucijah drugega vatikanskega koncila, odpira nove vidike, ko premišljuje o skrivnosti Cerkve na osnovi zakramenta: »Cerkev je v Kristusu nekaj zakrament, to je znamenje in orodje za notranjo zvezo z Bogom in za edinstvo vsega človeškega rodu.«⁶ To izvirno in globoko gledanje konstitucije o Cerkvi je zakoreninjeno v svetopisemskem pojmu »*mysterion*«⁷ in povzema usmeritev konstitucije o svetem bogoslužju *Sacrosanctum Concilium*: »Bogoslužje tiste, ki so znotraj, vsak dan vzdava v sveti tempelj v Gospodu /.../. Obenem na čudovit način krepi njihove sile za oznanjevanje Kristusa in tako tem, ki so zunaj, kaže Cerkev kot znamenje, dvignjeno nad narodi (prim. Iz 11,12), pod katerim se zbirajo razkropljeni Božji otroci (prim. Jn 11,52), da bo ena čreda in en pastir (prim. Jn 10,16).«⁸

Koncil pojem zakramenta kot »znamenja in orodja edinstvi« razširja na Cerkev v njeni celoti. S tem daje zakramentom notranji cerkveni pomen, ki pogloblja prejšnje gledanje, ki je bilo usmerjeno na zveličanje posameznikov.

Pojmovanje Cerkve kot zakramenta pomeni, da na novo opredelimo njen odnos do sveta kot znamenje: Cerkev je vidno znamenje občestva in posredovanja milosti, kar pojasni smisel njenega poslanstva in bistvo njenih institucij. Pod tem vidikom je mogoče vse zakramente na novo premisliti ne le kot odgovore na antropološke potrebe, ampak tudi kot organske razčlenitve telesa, ki sestavlja zakramentalnost Cerkve v odnosu do sveta. Zakramenti

s tem pridobijo misijonarsko razsežnost, kolikor sestavljajo vidnost Cerkve pred očmi narodov.

Tej temeljni perspektivi Cerkve – zakrament odrešenja kot skrivnost občestva, *communio* – moramo dodati svatbeno razsežnost zakramentov. Ta razsežnost izhaja iz samega razodetja in iz cerkvenega izročila, o čemer pričuje Katekizem katoliške Cerkve: »Celotno krščansko življenje nosi pečat ženitovanjske (zaročniške) ljubezni med Kristusom in Cerkvijo. Že krst, vstop v Božje ljudstvo, je svatbena skrivnost: krst je tako rekoč ženitovanjska kopel (prim. Ef 5,26–27), ki se izvrši pred svatbeno gostijo, se pravi evharistijo. Krščanski zakon postane s svoje strani učinkovito znamenje, zakrament zaveze Kristusa in Cerkve. Ker zakon naznačuje in posreduje milost te zaveze, je med krščenimi pravi zakrament nove zaveze.«⁹

Zakramentalnost Cerkve se zato opira na svatbeni odnos med Kristusom in Cerkvijo, o katerem govori apostol Pavel v Pismu Efežanom, da bi utemeljil zakramentalno vrednost zakonske ljubezni med enim možem in eno ženo. Drugi zakramenti prav tako razčlenjujejo ta poročni odnos. A tu se ne bomo spuščali v podrobnosti, ampak bomo raje pozorno premišljevali o zakonu v zakramentalni zgradbi Cerkve in njenem poslanstvu.

2. Zakon v zakramentalnosti Cerkve

Po Božji previdnosti je drugi vatikanski koncil preroško uveljavil vrednost zakona in družine v času, ko je sekularizacija kultur in družb sprožila naraščajočo antropološko krizo, kakršne še ni bilo. Koncil je predvidel resnobo te krize in se lotil »nove evangelizacije« zakona in družine. Znova je začel pri Kristusu in razkril lepoto družine kot domače Cerkve. Cerkevna pastorala še zdaleč ni uresničila tega evangelija družine, ki ga je predložil koncil in ga je znova sprožila apostolska spodbuda *Familiaris consortio*.

a) *Izhodišče: kristologija zakona*

Koncilska novost je bila v tem, da je prenovil tradicionalni nauk o zakonu in družini na podlagi kristologije zakona, kakor je izraženo v pastoralni konstituciji *Gaudium et spes*: »Kakor je namreč nekoč Bog z zavezo ljubezni in zvestobe prišel svojemu ljudstvu naproti, tako sedaj Odrešenik ljudi in Ženin Cerkev¹⁰ pride krščanskim zakoncem naproti z zakramentom zakona. Ostane pa še naprej z njima, da bi tako, kako je on ljubil Cerkev in dal sam sebe zanj, tudi zakonca v medsebojnem dajanju z neminljivo zvestobo ljubila drug drugega.«¹¹

Presegajoč juristično pojmovanje zakona kot pogodbo je koncil na novo zasnoval zakrament v pojmih »srečanja s Kristusom«, Ženinom Cerkev, ki »ostane pri krščanskih zakoncih« in jima daje delež pri svoji ljubezni. Pavlov »kakor«, ki izraža deležnost zakoncev pri Kristusovi ljubezni, ustreza Janezovemu »kakor« v Jezusovi velikodušni molitvi (Jn 17). Pomeni veliko več kakor podobnost s posnemanjem. V resnici potrjuje pristno deležnost zakoncev pri Kristusovi ljubezni do Cerkev. To potrjujejo naslednje besede: »Prava zakonska ljubezen je povzeta v Božjo ljubezen, usmerjata in bogatita pa jo Kristusova odrešenjska moč ter zveličavno delovanje Cerkev« (CS 48). Ista misel je bila izrečena že v dogmatični konstituciji o Cerkv *Lumen gentium*: »Krščanski zakonci z zakramentom svetega zakona označujejo skrivnost enote in rodovitne ljubezni med Kristusom in Cerkvijo in so te skrivnosti deležni (prim. Ef 5,32). V moči zakramenta si v zakonskem življenju in pri sprejemanju in vzgajanju otrok med seboj pomagajo k svetosti« (C 11).

Na tem mestu opozorimo, da se zakrament zakona ne omejuje le na pomoč zakoncem pri uresničevanju naravnih ciljev njihove združitve, to je enosti zakoncev, rojevanja in vzgoje otrok, ampak povzdiguje človeško ljubezen v dostojanstvo zakramentalnega znamenja, se pravi vidne resničnosti, ki nosi nevidno resničnost Božje ljubezni, vgrajene v odnos zaveze s človeštvom v Jezusu Kristusu. Tu je temelj za razumevanje poklicanosti v zakon kot poklicanosti k svetosti, zakonski in družinski svetosti, ki konkretno razodeva in uteleša v svetu pravo naravo Cerkev kot Kristusove neveste.

»Zato bo krščanska družina, izvirajoča iz zakona, ki je podoba in deležnost pri ljubezenski zavezi med Kristusom in Cerkvijo, vsem odkrivala živo Odrešenikovo navzočnost v svetu in pristno naravo Cerkve in sicer tako z ljubeznijo zakoncev kakor z ljubečim medsebojnim sodelovanjem vseh družinskih članov« (CS 48,4).

Koncil je s tem na novo opredelil nauk o zakonu in družini iz kristološke perspektive in tako družini dodelil pravi cerkveni status. V moči posebnega daru zakramenta (1 Kor 7,7) je upravičeno, da družino označujemo kot »domačo Cerkev,«¹² kakor so to storili nekateri cerkveni očetje. To imenovanje ni le retorično, ampak je zgodovinsko utemeljeno na novozaveznem pojmu hiše, »oikos«,¹³ ki opisuje izkušnjo prvih krščanskih skupnosti. Dogmatično je utemeljeno na tesni povezavi med krstom, evharistijo in zakonom.

Takšna oznaka pa seveda zahteva teološko poglobitev, da bi videli njeno potrebnost in rodovitnost v celotni zakramentalnosti Cerkve. Ta se izraža kot »znamenje« in »skrivnost občestva« zlasti v evharističnih zbiorih Cerkve, ki so srečanja z Vstalim. Izraža se tudi v institucionalnih odnosih med Cerkvijo in državami, v misijonarskih in karitativnih dejavnostih, v boju za pravičnost in solidarnost. Končno se zelo živo izraža z navzočnostjo družine na ozemlju, kjer so družine oaze občestva za ljudstvo, ki v hoji za Kristusom potuje skozi puščavo.

b) Utemeljitev družine kot domače Cerkve

Že zgoraj sem poudaril misel, da sta zakonca deležna Kristusove ljubezni do Cerkve. Tu je bistvo evangelija družine, njegova moč in njegova lepota, ki izvira iz krsta in se razvija v naravnih in nadnaravnih lastnostih zakonske ljubezni: združitev, zvestoba, rodovitnost in nerazvezljivost. Ustavimo se pri odnosu med krstom in zakonom, ki je temelj cerkvenega statusa družine.

Krst je dejanje podaritve samega sebe Kristusu v veri na priprošnjo Cerkve. Vera Cerkve objema in krepi omahljivo in slabotno vero svojih otrok. Kristus odgovarja na ta dar s svojim darom, ki v duši krščenih vtisne pečat svojega sinovskega življenja. Ko so krščeni okrepljeni s pečatom Svetega Duha in uvedeni v evhari-

stično skupnost, so zakramentalno deležni trinitaričnega občestva kot udje Kristusovega telesa, ki je Cerkev.

Ta izmenjava darov med Kristusom in Cerkvijo, ki se razvija v krščanskem uvajanju, je pri zakramentalni sklenitvi zakona poklicana k vrhuncu. Dejanje medsebojne podaritve zakoncev – od izmenjave zakonske privolitve na začetku do dovršitve v telesni združitvi – vodi v dejanje vere, se pravi v podaritev Kristusu, kateremu zaročenca pripadata že po svojem krstu, kar potrdira pri zakramentalni sklenitvi zakona.

Kaj se v resnici dodaja pri tej izmenjavi darov, ki je zakramentalna sklenitev zakona? Cerkev prinaša Kristusu oba krščenca v dejanju medsebojne podaritve v veri. Kristus, Ženin Cerkve, odgovori s poročnim darom, z milostnim darom Svetega Duha (1 Kor 7,7), ki to zavezo zapečati z neločljivim pečatom, ki ni nič drugega kakor navzočnost popolne in nepreklicne ljubezni božjega Ženina. Ta izmenjava darov med Kristusom in Cerkvijo pri zakoncih, ki sta prejemnika darov, bistveno preoblikuje njun osebni in cerkveni status. Bila sta samostojna posameznika, ki sta živela pristno ljubezen, zdaj pa postaneta zakramentalna dvojica v moči Kristusove poročne ljubezni, ki jo sprejmeta kot dar, in ki prežema njuno lastno ljubezen, jo posvečuje, očiščuje in napravlja človeško in cerkveno rodovitno. Zakonca sta morda prišla samo zato, da bi prejela blagoslov za svojo ljubezen. Zdaj prejmeta stoterno, ker Kristus »ostaja z njima« in ju odrešuje, ko jima vrača polnost njune ljubezni, ki je odslej obogatena s cerkvenim poslanstvom, in sicer s poslanstvom, da drug drugega ljubita »v Gospodu« (1 Kor 7,39) in tako dajeta svetu živo pričevanje o Kristusovi ljubezni v vsakodnevnem življenju svoje družine, domače Cerkve.

Ne govorim o »idealu«, ki je podarjen zakoncema, da bi utemeljil njuno zvesto in rodovitno ljubezen. Govorim o pripadnosti zakonske dvojice Kristusu: kakor telo spada h glavi, tako tudi zakonca pripadata drug drugemu. Gre torej za pripadnost, ki ju razlasti njih samih kot povsem samostojnih posameznikov, da bi ju na novo podarila drug drugemu znotraj tretje resničnosti, to je

zakramentalnega zakona. Njegovo istovetnost pa sestavlja milost posvečenja (*quasi consecrati*)¹⁴ in posvetitve, opisane zgoraj.

Tako družina dobi status domače Cerkve samo na osnovi te izmenjave darov, ki v mesu zakoncev uresniči skrivnost zaveze med Kristusom in Cerkvijo. Kakor je krst temeljna predpostavka te zaveze, tako je evharistija njen prednostni prostor, kjer se v najvišji meri (par excellence) trajno obhaja poročna skrivnost Kristusa in Cerkve.

c) Zakon kot pristno pričevanje evharistije, poročna skrivnost

Krst in evharistija sta v resnici dva bistvena in dopolnjujoča vidika Cerkve kot neveste, ki sestavlja okvir za zakramentalnost zakona. Z izmenjavo zakonske privolitve »v Gospodu« in s telesno dovršitvijo – ki uresničuje prvotno in zakramentalno »enost telesa«, ki jo je Stvarnik hotel in jo je Kristus Odrešenik potrdil (prim. 1 Mz 2,24; Mt 19,5; Mr 10,8) – zakonska dvojica teži po »globoki skupnosti življenja in ljubezni« (CS 48), ki naj bo srečna in vredna Cerkve kot neveste.

V tem okviru evharistično obhajilo zakonske dvojice izraža njuno življenjsko pripadnost Kristusu in Cerkvi, ki se krepi tudi z rednim prejetjem zakramentalne odveze pogreškov. Zakramentalna zakonska dvojica zato po svojem bistvu notranje spada k evharistični skrivnosti, ker je milost, ki je lastna krščanskim zakoncem, vsebina tega zakramenta: Kristusova ljubezen do Cerkve vse do smrti in vstajenja. Zakon je zakrament te ljubezni, ki je neuničljiva in zmaga nad vsako krivdo. Krščanska zakonca imata zato neposreden dostop do zakramenta evharistije v moči zaročniške zakramentalne istovetnosti.

Ta notranja povezava priporoča zakoncema pogosto prejetje svetega obhajila, da bi mogla izpolnjevati svoje dolžnosti, ki sta jih obljubila pri sklenitvi zakona. Hkrati pa terja njuno odprtost in njuno spoštovanje Kristusove obljube njima z vsemi svojimi zahtevami. Ko zakonska dvojica prejme zakramentalno obhajilo, tedaj obnovi svojo privolitev zavezi Kristusa in Cerkve, ki obsega, podpira, posvečuje in odrešuje zavezo zakoncev. Zakonca sta poklicana, da

služita ljubezni, ki je večja kakor njuna lastna, in je skrivnostno navzoča v njima kljub spremenljivosti človeškega življenja.

Kristus torej v življenju zakramentalne zakonske dvojice objektivno nadaljuje svoje pričevanje zveste in rodovitne ljubezni, kakršnikoli so že vzponi in padci zakonskega življenja. Če morda izguba posvečujoče milosti kdaj zadržuje zakonsko dvojico od prejema obhajila, vendarle zakonska vez (*res et sacramentum*) vedno ostaja objektivno dejstvo, ki še naprej izpričuje Kristusovo ljubezen do njegove Cerkve, celo v primeru dejanske ločitve zakoncev.

To je razlog, zakaj ni mogoč drug zakramentalni zakon za civilno ločene, ki so zapustili svojo prvo zvezo.¹⁵ Takšna možnost bi neposredno nasprotovala nepreklicni pritrditvi Ženina Kristusa v njuni prvi zvezi. Posledično je izključen tudi prejem evharističnega obhajila, ker v prvi vrsti izraža pritrditev pričevanju zaročniške Kristusove ljubezni do nas znotraj obdajajoče svatbenosti Cerkve. Takšno dejanje v primeru ponovne poroke bi Kristusu nekako vsililo zakramentalno znamenje, ki nasprotuje njegovemu dejanskemu pričevanju. Zaradi tega je Cerkev do ponovno poročenih ločenih vedno obdržala neko mejo, ne da bi jih izključevala iz občestva ali udeležbe pri evharistični skupnosti in iz župnijskega življenja.¹⁶ Ali naj bi v sedanjih okoliščinah to mejo prekoračili v imenu prenovljene pastorale usmiljenja? To je vprašanje, ki si ga prav zdaj mnogi zastavljajo in ki ga moramo obravnavati v luči cerkvene razsežnosti zakramentov.

3. Nove možnosti za spremenjeno pastoralo, ki se osredotoča na usmiljenje do današnjih družin

Prihodnja škofovska sinoda v Rimu bo imela nalogo preučiti položaj današnjih družin in ponuditi takšno pastoralno usmeritev, ki je zmožna okrepiti zakonce, ki so ostali zvesti kljub vsem nasprotnim vetrovom, ozdravljati osebe, ranjene zaradi neuspeha ljubezni, pomagati družinam v neregularnem položaju, ki pa vendar hrepenijo po resničnem življenju iz milosti.

Med temi osebami so očitno ločeni in ponovno poročeni, ki so danes še številni; njihovo število pa se bo zmanjšalo zaradi današnjega razvoja, ki ogroža poroko kot družbeno vrednoto, in zaradi tega, ker izginja zavest o zakonu kot zvezi enega moža in ene žene. Mnogi ljudje se danes sploh ne poročijo, ampak se omejujejo na daljše ali krajše obdobje skupnega življenja, glede na moč čustev in življenjskih okoliščin.

Pastorala usmiljenja mora svojo pozornost posvečati najprej temu, da rešuje moža in ženo njune bojazni pred vezanostjo, saj je ta bojazen velika ovira za vsako iskanje sreče. Edino novo oznanjevanje Kristusa, Odrešenika, more osvoboditi človeštvo pred praznino smisla, ki ga povzroča strah, da bi ljubili tako, kakor je hotel Stvarnik in je obnovil Odrešenik. Tu se moramo spomniti dediščine sv. Janeza Pavla II., papeža družine. Sinoda bi mogla to dediščino ustrezno uveljaviti z organsko pastoralo krščanskega uvajanja, priprave na zakon in spremljanja družin.

Kar se tiče ločenih in ponovno poročenih, ki želijo urediti svoje sodelovanje pri cerkvenem življenju, moramo gotovo iz srca pozdraviti njihovo pripravljenost za pot spreobrnjenja, pokore in duhovne rasti. Pri tem je treba zelo skrbno upoštevati različnost položajev in odgovornosti v primerih propadlega zakona, kjer ni mogoča ustrezna pravna rešitev. Tem ljudem moramo pomagati, da ponovno uredijo svoje življenje edinosti s Kristusom v njihovih novih okoliščinah, toda z mejo, ki jo postavlja resnica zakramentov Cerkve.

a) Širina nezakramentalnega usmiljenja

Zakonske dvojice v neregularnem stanju prav gotovo trpijo, a to trpljenje je mogoče omiliti s prenovljenim oznanjevanjem Božjega usmiljenja zunaj zakramentalnega okvira. Kristus je bil poslan med nas, da bi s svojim križem, svojo smrtjo in svojim vstajenjem spravil svet z Bogom. Svet je že spravljen z Bogom z dopolnitvijo Kristusove velikonočne skrivnosti. Poslanstvo Cerkve je pričevati za ta dogodek z oznanjevanjem evangelija in podeljevanjem zakramentov. Cerkev pa seveda ne more izključno in izčrpno upravljati

z usmiljenjem. Nasprotno, Cerkev je samo znamenje, postavljeno pred ljudstva, ki naj izpričuje, da je to Božje usmiljenje namenjeno vsemu človeštvu.

Cerkev oznanja že pridobljeno resnico in z zakramentalnimi znamenji potrjuje to usmiljenje, ki presega okvir znamenj in celo meje Cerkve. Zato moramo ločenim in ponovno poročenim, ki obžalujejo svoje napake in ne morejo zapustiti nove zveze, vedno znova govoriti, da jih Božje usmiljenje v njihovi notranjosti dosega v njihovem novem položaju, »če so vztrajali v molitvi, pokori in ljubezni« (*Familiaris consortio*,84), tudi če jim seveda ni mogoče dovoliti, da javno pričujejo z evharističnim obhajilom.

Razlog za to mejo na zakramentalni ravni je bil zgoraj že pojasnjen. Gre za resnico Kristusovega pričevanja, ki ga nov položaj ločenih in ponovno poročenih ne more več v resnici izražati, ker je nova zveza v protislovju s Kristusovo ljubeznijo, ki je zvesta do smrti. Ne gre za pomanjkljivo usmiljenje s strani Cerkve, ko ne dovoljuje zakramentalne odveze in evharističnega obhajila, celo po resničnem spreobrnjenju ponovno poročenih ločenih. Gre za Kristusovo zvestobo do njegovega lastnega pričevanja, ki ga Cerkev nima pravice spremeniti, sicer bi izdala tisto resnico, ki utemeljuje nerazvezljivost zakona.

Ta boleča meja pa ne ovira usmiljenja, da zares doseže srce in dušo oseb v neregularnih situacijah. Ta meja ne pomeni izjavljati, da te zakonske dvojice živijo v stanju smrtnega greha in bi jim odklonili obhajilo zaradi tega moralnega razloga. Iskreno se morejo kesati in doseči odpuščanje, vendar ne da bi mogli prejeti tolažbo zakramentalnega znamenja. Ponavljam, da razlog za to mejo ni v prvi vrsti moralen, ampak zakramentalen. Njihov drugi zakon ostaja objektivna ovira, ki jim ne dovoljuje, da bi se v resnici udeleževali javnega pričevanja o zakramentalnosti Kristusa in Cerkve.

b) Duhovno in zakramentalno obhajilo

Ponovno poročeni ločeni morejo vendarle ponižno prositi za milost, da bi bili združeni s Kristusom tudi brez zakramentalnih znamenj. Bistvo zakramentalne milosti je tem zakonskim dvojicam

lahko podeljeno v obliki »duhovnega obhajila«, ki ni bled nadomestek za zakramentalno obhajilo, ampak njegova razsežnost. Saj mora vendar vsaka zakramentalna udeležba pri Kristusovem telesu in krvi biti najprej izraz duhovnega občestva/obhajila, to je stanja milosti, ki ga evharistično obhajilo hrani in krepi. Apostol Pavel nas spominja in opominja: kdor brez tega duhovnega občestva/obhajila »je in pije, je in pije svojo obsodbo, če ne razlikuje Gospodovega telesa« (1 Kor 11,29).

Cerkveno oznanjevanje usmiljenja mora potemtakem najprej pojasniti to točko in podkrepiti dostop ponovno poročenih ločenih do te duhovne razsežnosti zakramentalnega obhajila. Poleg tega mora Cerkev še bolj razširiti pomen zakramentalnega obhajila v luči novih vidikov, ki jih daje drugi vatikanski koncil glede zakramentalnosti Cerkve. V resnici obstaja neločljiva povezava med deležnostjo pri Kristusovem evharističnem telesu in občestvom z njegovim telesom, Cerkvijo. Človek ne more izreči »amen« (pri-trditve) Kristusovemu telesu, ki ga prejmemo v obhajilu, ne da bi hkrati sprejemal njegovo cerkveno telo, torej brez obveznosti ljubiti vse ude tega telesa. S tega vidika moramo vernikom pomagati, da bodo cenili vse odtenke zakramentalnega obhajila. To so, na primer: udeležba pri evharistični skupnosti, ki omogoča, da skupaj z vsemi darujemo Kristusovo daritev, dalje bratsko sodelovanje ob skupnih dejavnostih in pobudah v korist ubogih.

V primeru nekristjanov ali drugih kristjanov Bog ni vezan na zakramentalni red. Prav tako Božje usmiljenje deluje tudi v življenju tistih vernikov, ki so zakramentalno »ohromljeni«. Ti verniki še naprej pričujejo o popolni Kristusovi zvestobi prav s tem, da se vzdržijo zakramentalnega obhajila iz spoštovanja do božjega Partnerja, ki prve zveze ni prelomil kljub polomu zakonske dvojice. Prejeti sveto obhajilo za vsako ceno bi pomenilo vsiljevati temu božjemu Partnerju udeležbo pri napačnem pričevanju.

Razen v zares izrednih primerih, ko ni mogoča pravna pot do priznanja ničnosti, kjer pa obstaja pastoralno prepričanje o takšni neveljavnosti, ne morem spoznati, kako naj bi pot pokore veljavno poročenih in ločenih ponovno poročenih oseb omogočila dostop do

odveze in zakramentalnega obhajila. Zdi se mi odločilno pomembno, da se izredni primeri tičejo izključno področja prepričanja o ničnosti, ne pa prepričanja o resničnem spreobrnjenju po polomu prvega zakramentalno sklenjenega zakona.¹⁷ Ni spreobrnjenja, ki bi moglo spremeniti prvi učinek zakramenta, zakonsko zvezo, ki je neločljiva, ker je vezana na pričevanje Kristusa samega. Ravnati drugače bi pomenilo, z besedo priznavati nerazvezljivost zakona in jo v dejanju tajiti ter tako sejati zmedo v Božjem ljudstvu, zlasti pri tistih, ki so iz zvestobe do Kristusa žrtvovali priložnosti za nov začetek.

Nove možnosti za pastoralni pristop, ki je utemeljen na usmiljenju, morajo biti ukoreninjene v nepretrganosti tradicionalnega učenja Cerkve, ki je izraz Božjega usmiljenja, in to vse do postavljenih meja za prejem zakramentov. Kajti Cerkev, Kristusova nevesta, skrbi za srečo svojih otrok, katero je mogoče najti edino v resnici zaveze. Zato njena pastoralna usmiljenja stoji in pade s to resnico.

Pastoralna ustvarjalnost glede vprašanj zakona in družine mora razširiti perspektivo zakramentalnega obhajila z ozirom na zakramentalnost Cerkve. Ponovno je treba poudariti, da je pristno življenje iz milosti mogoče tudi brez polne udeležnosti pri zakramentalnem redu. Cerkev mora ljudi v raznih neregularnih situacijah vabiti, naj se ne oddaljijo od občestva, ampak naj se tam bratsko udelejšujejo in mislijo na to, da »ljubezen pokrije veliko grehov« (1 Pt 4,8). Udeležba pri evharistiji se lahko uresničuje tudi v drugih oblikah evharistične pobožnosti, ki hranijo duhovno obhajilo: procesije, evharistično češčenje, obisk Najsvetejšega itn. Na kratko: ne pustimo se zapreti v ozko gledanje obhajila za ponovno poročene ločene in skušajmo hkrati olajšati rešitev primerov neveljavno sklenjenih zakonov.

c) Kriteriji za neveljavnost zakramentalno sklenjenih zakonov

Delo cerkvenih sodišč je danes bolj bistveno kakor kdajkoli, da bi ugotavljali primere neveljavnosti kakega zakona na podlagi preiskave resnice o zakonski zvezi, na čemer sloni priznanje njene ničnosti ali ne. Delo je treba opraviti objektivno in nepristransko, s

pravim pastoralnim duhom in s pogledom na zvestobo Cerkve do skrivnosti zaveze in na najvišji zakon, ki je zveličanje duš.

Papež Benedikt XVI. je večkrat načel vprašanje odnosa med vero in zakramentom, ker nas današnje pastoralne situacije pogosto soočajo s krščenimi, ki nimajo vere. Kako naj določimo mejo, kjer odsotnost vere napravi zakrament neveljaven? Ali vedno zadostuje, da so tisti, ki prosijo za zakrament zakona, krščeni in imajo nejasen namen »storiti to, kar dela Cerkve«? To je zapleteno vprašanje, ki zasluži pozornost in terja iskanje ustreznih kriterijev.

V pogovoru pred poroko se preveri namen zaročencev, da se vežeta v priznavanju ciljev zakona, ki ustrezajo tistim dobrinam, ki jih izročilo od Avgušтина naprej opredeljuje kot zvestobo (*fides*), potomstvo (*proles*) in nerazvezljivost (*sacramentum*). Formalno odklanjanje teh ciljev ne dovoljuje obhajanja zakramenta sklenitve zakona, kajti zakonska privolitev bi bila neveljavna, ker ne bi ustrezala bistvu zakonske pogodbe in s tem tudi zakramenta. V tej zvezi je sv. Janez Pavel II. leta 2003 jasno določil, »da ravnanje ženina in neveste, ki ne upošteva nadnaravne razsežnosti v zakonu, lahko ta zakon napravi za neveljaven edinole, če prizadene njegovo veljavnost na naravni ravni, na kateri je postavljeno samo zakramentalno znamenje.«¹⁸

Papež Benedikt XVI. pa seveda vabi, naj nadaljujemo razmišljanje o *bonum coniugum* (o dobrini zakoncev), in pokaže, kako pomembna je na veri utemeljena ljubezen za njeno pristno uresničenje: »V namenu krščanskih zakoncev, da živijo pravo ,communio coniugalis', je navzoča dinamika, lastna veri. Po njej pa ,confessio', iskren osebni odgovor oznanilu zveličanja, vključi verujočega v ljubeče Božje delovanje.«¹⁹ Odsotnost žive vere okrne to vključenost in s tem *bonum coniugum*. V določenih primerih more razveljaviti privolitev: »recimo v primeru prevratniškega ravnanja enega od obeh, zaradi napačnega pojmovanja zakonske zveze, načela enakosti ali v primeru odklanjanja zedinjenja obeh, kar zaznamuje zakonsko zvezo, v povezavi z možnim istočasnim izključevanjem zvestobe in izvrševanja zakonskega dejanja ,humano modo'«. ²⁰

Cerkvena sodišča so seznanjena s temi kriteriji razločevanja, a vprašanje odnosa med vero in zakramentom zasluži še bolj po-

globljene raziskave. Ali moramo za veljavnost zakramenta zahtevati vsaj minimalno vero zaročencev? Ali dejstvo, da prosita za sakrament, zadostuje za presojo, ali »imata namen storiti to, kar dela Cerkev«? Na ta vprašanja ni abstraktnih odgovorov, saj je treba vsak primer obravnavati posebej. Upoštevajoč vlogo Cerkve pri obhajanju sakramentov, ki smo jo zgoraj omenili, bi rekel, da zadostuje, če postopamo po negativni poti, to pomeni, da tedaj odklonimo pristop k sakramentom (ali pa pozneje priznamo neveljavnost zakona), če zaročenca ne priznavata, da sta s krstom člana Cerkve, če se javno opredelita za neverujoča in/ali ne pokažeta nobene volje za pripravo, ki bi bila več kakor zgolj juristična formalnost. Spoštljiv in prisrčen pastoralni pogovor s tistimi, ki prosijo za sakrament zakona, jim mora pojasniti, da je Cerkev vezana na resnico sakramentov vere.

Vsekakor ne smemo podcenjevati možnosti za evangelizacijo, ki je dana s prošnjo za cerkveno poroko. Kajti malo človeških situacij je tako ugodnih za oznanilo evangelija in za srečanje s Kristusom kakor dogodek ljubezni med možem in ženo, ko lahko doživita nekaj od skrivnosti Boga, ki je ljubezen.

Sklep

Vprašanje zakona priteguje pozornost Cerkve od drugega vatikanskega koncila naprej, ker prihodnost evangelizacije in človeštva poteka prek družine. To prepričanje, ki ga je večkrat izrazil sv. Janez Pavel II., se opira na vlogo zakona in družine znotraj sakramentalnosti Cerkve. Kot Kristusovo telo in nevesta ima Cerkev poslanstvo razširjati deležnost pri trinitaričnem občestvu v človeštvu. Ta sakramentalnost se razčlenjuje v sedmerih sakramentih, ki sestavljajo odnos zaveze med Kristusom in Cerkvijo kot poročno skrivnostjo. Njena rodovitnost pa izhaja iz obhajanja krsta in evharistije.

Domača Cerkev, utemeljena na sakramentu zakona, je vgrajena v to cerkveno »arhitekturo« sakramentalne teologije. Domača

Cerkev se evangelizira in tudi sama evangelizira, kolikor lepota »občestva življenja in ljubezni«²¹ odseva pričevanje o troedini ljubezni v zgodovini. Podobno tudi veličastna stolnica *Sagrada Familia* v Barceloni priteguje poglede vsega sveta, ker so ljudje očarani nad njeno lepoto in izvirnostjo. Zato glasno in pogumno oznanjujmo svoje prepričanje, da je družina velik izvir, ki more uresničiti pravo pastoralno spreobrnjenje v Cerkvi, ki je kot celota misijonarska.

V vsaki družini, osnovani na zakramentalnem zakonu, Kristus in Cerkev nadaljujeta svoje božje in človeško pričevanje o neločljivo zvesti in rodovitni ljubezni. Krhkosti, napake in neuspehi toliko današnjih zakoncev so še dodaten razlog za prenovljeno oznanjevanje evangelija družine in za pastoralno usmiljenje, ki vsem družinam prinaša mir, spravo in marsikatero ozdravitev.

Usmiljena ljubezen pastirjev, ki jo spodbujajo sedanje razprave, bo še bolj učinkovita in tolažljiva, ker se bo brez dvomnosti opirala na resnico zaveze: na popolno zvestobo Kristusa in Cerkev, obljubljena vsakemu zakramentalnemu zakonu, kot jamstvo sreče in veselja za človeštvo. »Kar je Bog združil, tega naj človek ne loči« (Mt 19,6; Mr 10,9).

Opombe

¹ Prim. Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu *Gaudium et Spes* (7. december 1965, 2. del, 1. pogl., št. 47–52).

² Janez Pavel II., *Moža in ženo je ustvaril. Kateheze ob Prvi Mojzesovi knjigi*, Ljubljana, Celjska Mohorjeva družba, 2014; apostolska spodbuda *Familiaris Consortio* o nalogah krščanske družine v današnjem svetu, 22. november 1981; apostolsko pismo *Mulieris Dignitatem* o dostojanstvu in poklicanosti ob marijanskem letu, 15. avgust 1988; *Pismo družinam*, 2. februar 1994.

³ Antonio Spadaro, *Iskati in najti Boga v vseh stvareh. Pogovor s papežem Frančiškom*, Ljubljana, Župnijski zavod Dravljje 2013, str. 28.

⁴ »Vera naj posnema zakonitost, ki velja v naravi. Telesni udje rastejo, se razvijajo in izpopolnjujejo, a ostajajo vedno isti« (Sv. Vincencij Lerinski, *O napredku in resnicah krščanske nauke*. Knjiga opominov, v: Bogoslužno branje 5, Ljubljana 1977, str. 97). Glej tudi John Henry Newman, *Razvoj krščanske nauke*, Celjska Mohorjeva, Ljubljana 2013.

⁵ Prim. Marc Ouellet, *Divina somiglianza. Antropologia trinitaria della famiglia*, Roma, Lateran University Press, 2005, 306 str. (francosko: *Divine ressemblance. Le mariage dans la mission de l'Église*, Québec, Anne Sigier, 2004, 311 str., nemško: *Die Familie – Kirche im Kleinen. Eine trinitarische Anthropologie*, Einsiedeln 2013); *Mistero e sacramento dell'amore. Teologia del matrimonio e della famiglia per la nuova evangelizzazione*, Siena, Cantagalli, 2007, 399 str.; *La vocazione cristiana al matrimonio e alla famiglia nella missione della Chiesa* (zbirka *Cathedra*), Roma, Lateran University

Press, 2005, 43 str; Alain Mattheeuws, *Les »dons« du mariage, Recherche de théologie morale et sacramentelle*, Bruxelles, Culture et Vérité, 1996; Giorgio Mazzanti, *I sacramenti, simbolo e teologia*, zv. 1. *Introduzione generale*, Bologna, EDB, 1997; Carlo Rocchetta, *Il sacramento della coppia*, Bologna, EDB, 1996; Dionigi Tettamanzi, La famiglia nel mistero della Chiesa. Fecondità teologico-pastorale di Familiaris consortio trent'anni dopo, *La rivista del clero italiano*, zv. 12, 2010, 822s

⁶ Drugi vatikanski koncil, dogmatična konstitucija o Cerkvi *Lumen Gentium*, 21. november 1964, št. 1.

⁷ Prim. G. Bornkamm, »Mysterion«, v: *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, VII, Paideia, Brescia 1971; Carlo Rocchetta, *Sacramentaria fondamentale. Dal »Mysterion« al »Sacramentum«*, Bologne, EDB, 1989; Louis Bouyer, *Mysterion. Dal mistero alla mistica*, Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 1998.

⁸ Drugi vatikanski koncil, dogmatična konstitucija o svetem bogoslužju *Sacrosanctum Concilium*, 4. december 1963, št. 2.

⁹ *Katekizem katoliške Cerkve*, št. 1617 (prim. DS 1800; CIC, kan. 1055, par. 2).

¹⁰ Prim. Mt. 9, 15; Mr 2, 19–20; Lk 5, 34–35; Jn 3, 29; tudi 2 Kor 11, 2; Ef 5, 27; Raz 19, 7–8; 21, 2 in 9.

¹¹ Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu *Gaudium et Spes*, 7. december 1965, CS 48, 2.

¹² Prim. C 11; odlok o laiškem apostolatu *Apostolicam Actuositatem*, št. 11. Izvirni izraz svetega Avguština in svetega Janeza Zlatoustega: »... cum tota domestica vestra ecclesia« (Augustin, *De bono viduitatis liber*, PL 40, cap. 29, col. 450); »Domum enim vestram, non parvam Christi Ecclesiam deputamus« (*Epistola* 188, cap. 3, PL 33, 849); »Εκκλησίαν ποιήσόν σου τὴν οἰκίαν« (Joannes Chrysostomus, *In Genesim sermo* VI, cap. 2, PG 54, 607).

¹³ Prim. *Divine resemblance*, v 9. op. n. d., str. 61–62.

¹⁴ Pij XI. pravi, da so zakonci »okrepljeni, posvečeni in kakor Bogu posvečeni s tako velikim zakramentom« (okr. *Casti Conubii*, 31. december 1930, I, 3). To misel povzema: *Gaudium et spes*, CS 48, 2; Janez Pavel II., *Familiaris consortio*, št. 56; posinodalna apostolska spodbuda *Vita consecrata*, 25. marec 1996, št. 62.

¹⁵ Prim. Mt 19,9; Mr 10,11–12; Lk 16,18; 1 Kor 7,10–11.39.

¹⁶ Prim. Janez Pavel II., apostolska spodbuda *Familiaris consortio*, 22. november 1981, št. 84; Benedikt XVI, *Sacramentum Caritatis*, 27–29.

¹⁷ Tu se omejujem na opis področja, kjer so možne izjeme. Bil bi potreben drug pristop, da bi navedli primere, določili kriterije in postopek, določili pogoje in odgovornosti glede pastoralnih odločitev.

¹⁸ S.S. Jean-Paul II, *Discours à la Rote romaine*, 30 janvier 2003.

¹⁹ S.S. Benoît XVI, *Discours à la Rote romaine*, 26 janvier 2013.

²⁰ Pr. t.

²¹ Janez Pavel II., *Familiaris Consortio*, št. 13.